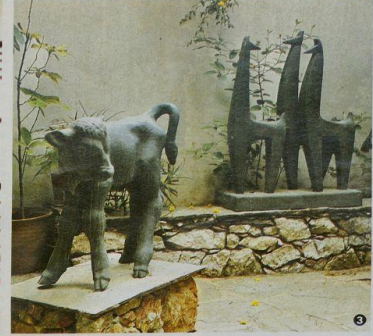
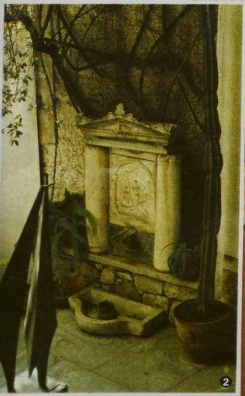

ΟΝΕΙΡΑ ΑΠΟ ΠΗΛΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΛΛΟ

Η Φρόσω Ευθυμιάδη παρουσιάζει στις «Εικόνες» το μαγικό κόσμο της μέσα στο μεγάλο αρχοντικό της και εξηγεί πώς από τη μουσική μεταπήδησε στη γλυπτική, όταν ένωσε το σοκ της αρχαίας τέχνης στο πρώτο αντίκρισμα με τις Ταναγραίες.

1 Η Φρόσω Ευθυμιάδη στο μικρό καθιστικό της αίθουσας.
2 Στην «εσωτερική αυλή, «τα αίθρια» του Πικιώνη, η Φρόσω που χιλιάρηκε από διαφορετικά μάρμαρα, που τους δώσε σύνθεση ο αρχιτέκτονας. Η Φρόσω συσταφρίζει με τα γλυπτά και τους κάκτους.
3 Δύο μεγάλα γλυπτά της Ευθυμιάδη βρέθηκαν τον καπλάλιο χώρο για να παρουσιαστούν καλύτερα. Η Μελδομή και τα λιθίνα πεδούλια είναι σε σχέδιο του Πικιώνη.

ΑΝΟΙΓΟΥΜΕ την καλέμενα εμίπορτα για να μπούμε στο αρχοντικό της Φρόσως Ευθυμιάδη, που είναι, όπως και η περιφραζή, αισθητικά διαμμένα που έγιναν πάνω σε σχέδια του Δημήτρη Πικιώνη.
Η Φρόσω Ευθυμιάδη είναι μια γυναίκα που δημιούργησε στην κεραμική και γλυπτική όταν οι γυναίκες της χώρας δεν είχαν σε μεγάλο αριθμό παράμοιες σφραγικές κατακτήσεις.
● Ο Πικιώνης, μας λέει, ήταν ένας αισθαντικός ποιητής σπιτιών. Αριστογούρμα άνθρωπος. Είσοραζε σαν αρχαίος φιλόσοφος, Γλυκός ήταν. Αξιοποίησε κάθε γωνία του σπιτιού με έργα τέχνης μετά από πολυχρονη μελέτη. Με τη συνεργασία μαζί που το προσαρμόσασε στις ανάγκες της δικής μου εργασίας και της ζωής μου με το σιζίνιο μου Μενεγάκη. Ο Μενεγάκης πέθανε ξαφνικά πριν από 15 χρόνια, στα 58 του. Στο υπόγειο είναι το εργαστήριο κεραμικής και γλυπτικής. Στο ισόγειο όλοι οι χώροι καθημερινής χρήσης ενός σπιτιού. Στον πρώτο όροφο το υπνοδωμάτιο και ένα μεγάλο φυτόνο στελέ. Όλα αυτά σγκαλιάρουν την εσωτερική αυλή.

Όταν χιλιάρηκε το σπίτι το 1949, που ήταν εκκληση σε μένα του Μενεγάκη, μου έστειλαν τα σχέδια στη Νάπα Αμερική, όπου άρκακμοιο σε ταβάνι. Τα σχέδια του σπιτιού τα έκανε, όπως είπαμε, όλα ο Πικιώνης.
— Πώς ξεκινούσατε να κάνετε κεραμική;
● Με βασανίζει χρόνια στο να βρω μια εξήγηση πώς μου ήρθε να σπουδάσω κεραμική. Κατέληξα στο συμπέρασμα ότι έμπηκε κάτι μέσα μου όταν πρωταγίαρισσα Ταναγραίες στο μουσειο μου. Είπα στον πατέρα μου ότι ήθελα να σπουδάσω κεραμική. Τα 'χασε. «Με εσύ πώς πολύ καλά στο πιάνο. Πώς σου ήρθε τώρα αυτό;». Τελικά πείστηκε και με έστειλε με τον αδελφό μου στη Βιέννη. Τότε υπήρχαν δύο φημισμένες σχολές κεραμικής, στο Μόναχο και στη Βιέννη. Εφτάσα στη Βιέννη όταν τα μαθήματα είχαν προ πολλού αρχίσει. Αφήστε δε που ήθελαν να κάνω και δύο χρόνια προκαταρκτικά. Εγώ όμως δεν είχα υπομονή. Ο καθηγητής μου εντυπωσιάστηκε από τη θέλησή μου και με άφησε να δουλέψω μαζί του. Εγώ μέσα στην αγνοία μου και τον ακράτητο ενθουσιασμό μου του είπα: «Αν σε έξι μήνες δεν ξεπεράσω όλους τους μαθητές σας τότε να με διαλύσετε». Και πράγματι δούλεψα πολύ σκληρά. Πήρα άδεια

Κείμενο - φωτογραφίες: Ιωάννης Ιωάννου

● Ναι. Γύρω από αυτό υπάρχει μια όμορφη ιστορία. Πριν πολλά χρόνια η περιοχή μας ήταν εξοχή. Μια μέρα περνούσε ένας βοσκός με το κοπάδι του. Του πρότεινα να μου δώσει για λίγες ημέρες ένα κατσικάκι για να το βλέπω και να το κάνω γλυπτό. Εκείνη την εποχή έκανα μια σειρά από ζώα σε νατουραλιστική εκτέλεση και τον ρώτησα ποιο του αρέσει. Μου έδειξε αυτόν τον αϊγαγό της Θεσσαλονίκης, που είναι ένα έργο σε αφηρημένη και σχηματοποιημένη εκτέλεση. «Σ' αυτό βλέπω ένα υπερήφανο ζώο και γι' αυτό μου αρέσει». Αυτός ο απλός άνθρωπος κατάλαβε το νόημα του έργου. Την ανάταση του γλυπτού σε πνευματικό σύμβολο.

— Μιλήστε μας για το βιβλίο σας.

● Ο άντρας μου μαζεύει κρυφά κριτικές και φωτογραφίες έργων μου. Ηθελε να μου κάνει μια εκδοτική έκπληξη. Εγώ κάτι είχα μυριστεί αλλά δεν έλεγα τίποτα. Το απόγευμα πριν πεθάνει πήγε να δει κάποιον φίλο του και φεύγοντας μου είπε: «Όταν γυρίσω θα μιλήσουμε για το βιβλίο σου». Εγώ δεν μίλησα και αυτές ήταν οι τελευταίες λέξεις που άκουσα από το στόμα του. Μετά από λίγο ήταν απών για πάντα από τη ζωή. Αυτή είναι η μικρή ιστορία του βιβλίου.

— Αυτό το υπέροχο σπίτι, που κρύβει μέσα του όλο το έργο σας, τι θα απογίνει;

● Αυτό είναι κάτι που με προβληματίζει έντονα. Θα δοθεί κάπου το σπίτι με όλα τα έργα μέσα. Είχα κάνει μια σκέψη να γίνει ίδρυμα γύρω από τη γλυπτική, με διαλέξεις, με προβολές, με εκδόσεις. Και είναι ένα πράγμα που δεν έχει ξαναγίνει μέχρι σήμερα στον τόπο μας για τη γλυπτική. Είχα αρχίσει να μαζεύω υλικό για το ίδρυμα. Είχα δουλέψει πολύ, αλλά προς το παρόν σταμάτησα την υλοποίηση αυτής της ιδέας.

— Είναι εδώ στο σπίτι σας μαζεμένο το σύνολο του έργου σας;

● Οχι, δεν είναι ολόκληρο. Αλλά έργα υπάρχουν σε μουσεία και ιδιωτικές συλλογές. Οπως στο μουσείο του Μπουένος Αϊρες, στις Μπεγκούμ, στου Δοξιάδη και αλλού.

Εζησα πάντα μονήρης. Χωμένη στο σπίτι μου με τη δουλειά μου. Με έπαιρναν τηλέφωνο και έλεγαν: «Μα είσαι στην Αθήνα;» Έλεγα στο σύζυγό μου ότι τους φυλακισμένους τους βγάζουν να δουν και λίγο ήλιο. Εγώ δούλευα ασταμάτητα και αφοσιωμένη. Βέβαια ξαφνικά έφευγα ταξίδι. Τα διαλείμματα αυτά ήταν πολύ χρήσιμα και τα χαϊρόμουν. Πιστεύω ότι η ζωή μου δεν πήγε χαμένη. Δούλεψα, ταξίδεψα και είχα έναν καλό σύντροφο.

1 Ένα τμήμα του μεγάλου καθιστικού με το παράθυρο που βλέπει στην εσωτερική αυλή. Στον τοίχο εντυπωσιακά παλαιά όργανα και έργα τέχνης.

2 Μια σειρά από κοκόρια σε τερακότα της Ευθυριάδη. Το πορτρέτο της που διακρίνεται στον τοίχο είναι έργο του Βιτσώρη

3 Αποψη του διαδρόμου που οδηγεί στην τραπεζαρία και το μεγάλο καθιστικό. Παντού έργα γλυπτικής, το δάπεδο είναι ελαφρά ανυψωμένο προς το τέλος του.

● Έκανα μεγάλες τερακότες. Η τεχνική της κεραμικής είναι ατέλειωτη. Στις σχολές έξω προσπαθούν να σου μάθουν τη σωστή τεχνική και όχι να βγάλουν καλλιτέχνες. Μετά από τη σχολή ο καθένας με το έργο του δείχνει τι αξίζει.

— Το μέταλλο πότε το αρχίσατε;

● Το 1955 - 56 με είχαν καλέσει σε μια έκθεση γλυπτικής στο Παρίσι. Είχα το έργο μου σε γύψο και έπρεπε να χυθεί στο χαλκό. Αλλά ήταν αδύνατο να γίνει, γιατί δεν υπήρχε αρκετός χρόνος. Τότε μου λέει ο γλύπτης Κουλεντιανός: «Μην κάνεις έτσι, θα σου δείξω εγώ πώς να το φτιάξεις μόνη σου». «Μα δεν ξέρω». «Μη σε νοιάζει». Πήγαμε στο εργαστήριό του, κάθισε και δούλεψε μαζί μου και το στήσαμε το έργο. Ο Κουλεντιανός είναι ένας έκτακτος άνθρωπος και

έχει μια γενναιοδωρία ως συνάδελφος. Είχα τόσο γοητευτεί από τη νίκη μου πάνω στο μέταλλο ώστε από τότε με κατέκτησε και σχεδόν εγκατέλειψα την τερακότα. Είναι εντυπωσιακό το πώς αυτό το άχαρο υλικό μεταμορφώνεται με τα χέρια σου σε έργο τέχνης.

— Παλαιότερα είψηνα με ξύλο στο καμίνι της κεραμικής και μαζεύονταν φίλοι και κάναμε ολονυχτία. Ψήγαμε βράδυ και μάλιστα σε περίοδο που είχαμε συσκότιση, γιατί ήταν η εποχή του πολέμου. Δίπλα από το παλιό μου εργαστήριο περνούσε ένα μικρό ποταμάκι και είχα βάλει μια πλάκα σαν γεφυράκι. Αυτό το πρώτο εργαστήριό μου ήταν στο σπίτι του ζωγράφου Γιάννη Σπυρόπουλου.

— Αυτό δεν είναι το άγαλμα που ήταν στημένο στην Εκθεση Θεσσαλονίκης;

- 1 **Μια πλουσιότατη συλλογή από υπέροχα εθνολογικά δείγματα. Οι βιτρίνες με τα εθνολογικά είναι μοιρασμένες σε κάθε γωνιά του σπιτιού και των τοίχων. Μοιράζονται το χώρο του σπιτιού με τα έργα της γλύπτριας.**
- 2 **Η γλύπτρια κοντά στις δύο «νίκες». Η μία είναι σε γύψο και η άλλη σε μέταλλο.**
- 3 **Η όμορφη σκάλα που οδηγεί στο υπνοδωμάτιο από το καθιστικό. Είναι από τα πιο αισθητικά σημεία του σπιτιού.**

και πήγαινα και το Σάββατο στο εργαστήρι, που ήταν κλειστή η σχολή. Είμαι η πρώτη Ελληνίδα που πήγε στο εξωτερικό να σπουδάσει κεραμική.

— Δηλαδή όπως η Σοφία Λασκαρίδου, που ήταν η πρώτη γυναίκα που πάτησε στη Σχολή Καλών Τεχνών;

● Ναι. Αλλά εκείνη προηγείται χρονικά και ήταν ζωγράφος.

— Είναι γνωστά τα ταξίδια σας σε κάθε γωνιά και μάλιστα απόμερη όλων σχεδόν των ηπείρων. Είστε μια από τις πιο πολυταξιδεμένες γυναίκες. Πόσο σας βοήθησε αυτό στο έργο σας;

● Πήγαινα με ανοιχτή καρδιά και έτοιμη να δεχτώ ό,τι καλύτερο μου πρόσφερε ο κάθε αρχαίος

πολιτισμός. Μελετούσα και δεχόμουν ό,τι νόμιζα πως θα μου άνοιγε καινούριους ορίζοντες. Αποτέλεσμα των ταξιδιών είναι όλα αυτά τα υπέροχα εθνολογικά δείγματα τέχνης που υπάρχουν στο σπίτι και που για μένα, εκτός από την καλλιτεχνική τους αξία, έχουν και μεγάλο συναισθηματικό δεσμό μαζί μου.

— Βλέπω την προτομή και φωτογραφίες του Νίκου Καζαντζάκη. Τον γνωρίζατε;

● Ναι. Ημασταν φίλοι. Πήγαινα τακτικά στην Αίγινα όταν έμενε εκεί. Όταν του έκανα την προτομή του, μου έλεγε υπέροχες ιστορίες. «Μα καθίστε ήσυχα, του έλεγα, όταν λέτε τόσο όμορφα πράγματα πώς να συγκεντρωθώ και να

δουλέψω;» Τότε σκέφτηκα και τον έβαλα να κοιτάζει τον τοίχο και άρχισα με τον πηλό να του φτιάχνω το πίσω μέρος του κεφαλιού του. Το πόσο είχε διασκεδάσει που τον έβαλα «τιμωρία», όπως είπε, δεν περιγράφεται. Όταν ήταν υποψήφιοι με τον Αγγελο Σικελιανό για το Νόμπελ τους έκανα σαν δυο μαϊμούδακια με τις ουρές στριφογυριστές και μπλεγμένες. Όταν είδε το αγαλμάκι ο Καζαντζάκης χοροπηδούσε σαν μικρό παιδί από τη χαρά του για την έμπνευσή μου να τους παρουσιάσω έτσι. Το έχω ακόμα το αγαλμάκι.

— Χρησιμοποιείτε διάφορα υλικά στα έργα σας.

● Χρησιμοποίησα διαφορετικά υλικά, τον πηλό, το μάρμαρο, το χαλκό, τον ορείχαλκο και άλλα. Από κάθε υλικό ζητούσα τη μέγιστη δυνατή του απόδοση.

— Μπορούμε να πούμε ότι ξεκινήσατε από την παράδοση;

● Ναι, αλλά προχώρησα στην αφαίρεση και το γεωμετρικό ύφος. Όταν ήρθα από το εξωτερικό δεν ήξερα πού θα βρω πηλό. Είπα στον καθηγητή μου να πάρω μια ποσότητα πηλού στην Ελλάδα. «Τι είναι αυτά που λέτε; Με αυτή την παράδοση στην Ελλάδα θέλετε να πάρετε τους βρομοπηλούς μας;». Πού να ήξερε ότι δεν υπήρχε έτοιμος πηλός εδώ. Πήγαινα στην Τανάγρα, στην Κόρινθο και αλλού και μάζεψα 80 διαφορετικά δείγματα πηλών για να ξέρω πού θα βρω τις πρώτες ύλες μου. Εψαξα για το υλικό μου στους τόπους που δούλεψαν οι αρχαίοι. Αρχισα από το άλφα. Τότε στην Αθήνα ήταν γνωστά μόνο τα κανάτια νερού του Μαρουσιού.

Εφερα κάποιον να μου χτίσει σε σχέδιά μου ένα καμίνι κεραμικής. Ο άνθρωπος αυτός, όταν του είπα να τον πληρώσω, μου είπε: «Μα εγώ έμαθα κοντά σας και θα με πληρώσετε;». Βλέπετε έχουμε και τέτοιους ανθρώπους στον τόπο μας.

— Τα έργα σας είναι μεγάλα σε μέγεθος και αυτό είναι κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τη φυσική σας σωματική κατάσταση.

● Πράγματι υπάρχει αυτή η αντίθεση. Πάνω σ' αυτό το θέμα διαβάζουμε στο βιβλίο το αφιερωμένο στο έργο της. Μια φορά ο Μυριβήλης βλέποντάς με να παλεύω με τα θεόρατα καλούπια, αναφώνησε: «Να μπρέ ο θηλυκός μου Βασίλειο Βασιλιού». Στον πρόλογο του βιβλίου ο σύζυγός της είχε γράψει: «Στο εργαστήρι της θα δεις καλούπια από τα οποία βγήκε ο άθλος αυτός. Είναι μνημεία του δικαιωμένου πνευματικού πείσματος, μα και του τεράστιου σωματικού μόχθου του μικροκαμωμένου αυτού πλάσματος του Θεού!»

